

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในศตวรรษที่ 21
**The Sangha Administration of Sangha Administrators
in the 21st Century**

พระมหาจันงค์ สิริวณฺโณ (ผมไผ), พระครูปริยัติสุวรรณวัฒน์,
ภณชิตลา น้อยเจริญ, ทองคำ ดวงขันเพ็ชร และ อภิวัฒน์ชัย พุทธจร
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

**Phramaha Jumnong Siriwunno (Pompai), Phakrupariyuttisuwannawat,
Phunthila Noicharoen, Thongkham DuangKhunpet and Apiwatchai Phuttajorn**
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nong Khai Campus, Thailand
Corresponding Author, E-mail : Jumnongpompai12@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการเรื่อง “การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในศตวรรษที่ 21” มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวทางการประยุกต์การบริหารกิจการคณะสงฆ์ ซึ่งมี 6 ด้าน ได้แก่ ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ และด้านการสาธารณูปการ ซึ่งเป็นแนวปฏิบัติให้กับพระสังฆาธิการโดยมหาเถรสมาคมที่กำหนดขึ้นใน พ.ศ.2505 แต่เมื่อโลกหมุนเวียนสับเปลี่ยน สรรพสิ่งในโลกย่อมเปลี่ยนแปลงตาม ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง รวมทั้งทางด้านจิตใจ การที่พระสังฆาธิการจะทำการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในแบบเดิม สามารถทำได้แต่อาจจะทำให้งานพระพุทธศาสนาไม่สามารถขับเคลื่อนให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลได้ การปรับตัวของพระสังฆาธิการในการนำหลักการบริหารกิจการคณะสงฆ์มาใช้ แต่จะดำเนินการอย่างไรให้รู้เท่า เข้าถึง เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก จึงจำเป็นต้องมีการปรับกลยุทธ์โดยประยุกต์หลักการหรือแนวทางของพระพุทธเจ้าซึ่งได้วางหลักการบริหารไว้อย่างชัดเจน และละมุนละม่อมนำมาใช้ได้ในทุกยุคทุกสมัย และหลักการบริหารที่เป็นศาสตร์สมัยใหม่ เพื่อจะได้นำหลักการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน ไปปฏิบัติได้อย่างรวดเร็วและไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง แนวทางดังกล่าวถึงแม้จะเป็นหลักการง่ายๆ แต่ถ้าทำได้จะได้ผลดีมากต่อการทำงานของคณะสงฆ์ ให้รู้เท่า เข้าถึง ความเปลี่ยนแปลงและการปรับตัว นำประโยชน์สุขอย่างสูงสุดมาสู่สังคมไทย

คำสำคัญ : การบริหารกิจการคณะสงฆ์, พระสังฆาธิการ, ศตวรรษที่ 21

Abstracts

Academic articles on “Sangha Administration of Sangha Administrators in the 21st Century” aims to present guidelines for applying the administration of Sangha affairs, which have 6 aspects, namely: on Administration, on ecclesiastical education, On public supporting education, on propagation of Buddhism, on constructions and reparation, On social welfares. This is a practice for the Sangha by the upreme Sangha Council that was established in 1962, but when the world turns around Everything in the world will change accordingly. Both economically, socially and politically, as well as psychologically that the bishop will manage the affairs of the Sangha in the same way it can be done, but it may prevent the work of Buddhism to drive efficiency and effectiveness. Adjustment of the bishop in applying the principles of Sangha administration But how to proceed to know how to access and keep up with the changes of the world society? Therefore, it is necessary to adjust the strategy by applying the principles or directions of the Buddha, which has clearly laid out the principles of management. and gentle, can be used in every era and management principles that are modern science in order to be able to implement the principles of administration of all six aspects of Sangha affairs quickly and without causing any impact to those involved This approach, although a simple principle. But if it can be done, it will have a very good effect on the work of the Sangha. Bringing the highest benefits and happiness to Thai society.

Keywords: Sangha Administration; Sangha Administrators; 21st Century

บทนำ

กำเนิดพุทธระนำมาซึ่งพระพุทธศาสนาอันเป็นกลจักรวงล้อแห่งธรรมขับเคลื่อนสรรพสิ่งในหลากหลายมิติ (พระครูปลัดเกษงกา ผาทอง และคณะ, 2562 : 1662-1676) การบริหารกิจการคณะสงฆ์ถือเป็นส่วนหนึ่งอันเกิดจากพระพุทธศาสนา ที่มีความสำคัญต่อการสร้างความเข้มแข็งและการดำรงอยู่อย่างมั่นคงของพระพุทธศาสนา ในอดีตยกตัวอย่างคณะสงฆ์ถือเป็นตัวแทนหรือเป็นสาวกขององค์สมเด็จพระพุทธเจ้า ซึ่งทำหน้าที่ในการปฏิบัติเผยแผ่ สืบสาน และถ่ายทอดพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่ได้บัญญัติไว้ เพื่อให้ผู้นับถือพระพุทธศาสนาได้นำพระธรรมคำสั่งสอนไปปฏิบัติในชีวิตเพื่อให้ก่อเกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม การเผยแผ่สืบสานและถ่ายทอดพระธรรมคำสั่งสอนนั้นถือเป็นภารกิจสำคัญที่คณะสงฆ์จะต้องปฏิบัติ นอกจากนั้นแล้ว การปฏิบัติและการดำรงชีวิตของพระสงฆ์ตามพระธรรมวินัย จะเป็นการสร้างศรัทธา ความเลื่อมใสให้เกิดขึ้นแก่พุทธศาสนิกชน และเป็นแรงจูงใจให้พุทธศาสนิกชนหันมาเข้าวัดปฏิบัติธรรม เพิ่มพูนคุณภาพชีวิตในการพัฒนาจิตใจเพื่อให้พุทธศาสนิกชนสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข (พระราชปริยัติโมลี (ไพฑูริย์ วิบูลย์), 2554 : 1)

การบริหารงานคณะสงฆ์นับว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญเพราะถ้ามีระบบการบริหารจัดการดีพระพุทธศาสนาก็มีความเจริญมั่นคง การปกครองหรือการบริหารที่ดีนั้น จะต้องมีรูปแบบและวิธีการจัดการหรือมีแนวคิดซึ่งขึ้นอยู่กับงานมอบอำนาจกระจายงานให้ฝ่ายบริหารระดับต่างๆ รับผิดชอบตามความรู้ความสามารถของตน และพัฒนาในด้านต่างๆ เพราะการปกครองคณะสงฆ์ปัจจุบันนี้ มีอำนาจรัฐและจารีตประเพณีมา

เกี่ยวข้อง เมื่อมีอิทธิพลเกิดขึ้นต้องอาศัยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์เป็นเกณฑ์จัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ (กรมการศาสนา, 2540 : 11)

ทั้งนี้ ประชากรคนไทยส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนาโดยมีพระมหากษัตริย์เป็นเอกอัครศาสนูปถัมภก ส่งผลให้ศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานกว่า 700 ปีนับตั้งแต่พ่อขุนรามคำแหงมหาราชจนถึงปัจจุบัน สำหรับการนับถือพระพุทธศาสนาของไทยในปัจจุบันแบ่งออกเป็น 2 นิกาย คือ มหานิกายกับธรรมยุตินิกาย หรือที่เรียกว่า พระมหานิกายกับพระธรรมยุต ซึ่งทั้ง 2 นิกายมีวัตรปฏิบัติแตกต่างกันบ้างเล็กน้อย และอยู่ภายใต้การปกครองของสมเด็จพระสังฆราชเหมือนกัน กล่าวคือ สมเด็จพระสังฆราชมาจากนิกายใดก็ได้ การดำเนินการภารกิจทางศาสนาจะใช้วัดเป็นสถานที่หลัก และตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 หมวด 5 มาตรา 31 กำหนดว่าวัดมี 2 อย่าง ได้แก่ วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา กับสำนักสงฆ์และมีฐานะเป็นนิติบุคคล มีเจ้าอาวาสเป็นผู้แทนของวัดในกิจการทั่วไป ตามพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 หมวด 3 มาตรา 5 กำหนดวัดเป็น 3 อย่าง คือ พระอารามหลวง อารามราษฎร์ และ สำนักสงฆ์ (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2554 : 4) เป็นภาระหน้าที่โดยตรงของพระสังฆาธิการที่มีความสำคัญต่อพระศาสนาเป็นอย่างยิ่ง ดังเช่นที่ความเรียบร้อยดีงามของประเทศชาติเกิดได้จากความสำเร็จของการบริหารจัดการของแต่ละชุมชน ฉะนั้น ความเรียบร้อยดีงามของคณะสงฆ์ก็เกิดได้จากความสำเร็จของการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในแต่ละระดับชั้นนั้น โดยที่ขอบข่ายของการบริหารนี้ หมายถึงงานทั้ง 6 ด้าน ได้แก่ ด้านการปกครอง ด้านการศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการสาธารณสงเคราะห์ และด้านการสาธารณูปการ ซึ่งเป็นหน้าที่พระสังฆาธิการในการดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปได้ด้วยความเรียบร้อย ถูกต้องตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ และพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช นอกจากนี้พระสังฆาธิการยังจะต้องทำหน้าที่ระงับอิทธิพล วิฉัยการลงนิกคกรรม วิฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่ง รวมถึงดูแลทั้งควบคุมบังคับบัญชาพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ในเขตปกครองของตน ชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในบังคับบัญชาให้เป็นไปได้ด้วยความเรียบร้อยพร้อมทั้งตรวจการและประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน (สำนักงานเลขาธิการมหาเถรสมาคม, 2542 : 34)

ปัจจุบันการบริหารงานคณะสงฆ์ ถือว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญเพราะถ้ามีระบบการบริหารที่ดีนั้นพระพุทธศาสนาก็มีความเจริญมั่นคง การบริหารที่ดีนั้นจะต้องมีรูปแบบและวิธีการจัดการหรือมีแนวคิดซึ่งขึ้นอยู่กับงานมอบอำนาจกระจายงานให้ผู้อยู่ฝ่ายบริหารระดับต่างๆ รับผิดชอบ ตามความรู้ความสามารถของตน และพัฒนาการในด้านต่างๆ เพราะการปกครองคณะสงฆ์ปัจจุบันนี้มีอำนาจรัฐและจารีตประเพณีเข้ามาเกี่ยวข้อง เมื่อมีอิทธิพลเกิดขึ้นต้องอาศัยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ เป็นเกณฑ์จัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ คือ ด้านการปกครอง การศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ สาธารณูปการ และ

สาธารณสงเคราะห์ต่างๆ ตลอดจนการแต่งตั้งถอดถอนเจ้าคณะพระสังฆาธิการควบคุมดูแลให้เป็นไปตามข้อวัตรปฏิบัติของจรรยาพระสังฆาธิการ (กรมการศาสนา, 2542 : 76)

เมื่อสังคมโลกเปลี่ยนแปลงไป มีเหตุการณ์และกิจการใหม่ๆ อันมีลักษณะต่างๆ หลากหลายเกิดขึ้นมากขึ้นทั้งภายในและภายนอกวงการพระพุทธศาสนา ซึ่งต้องมีความเจริญมั่นคงของพระศาสนาและประโยชน์ของประชาชน ที่เนื่องมาจากความเจริญมั่นคงของพระศาสนาด้วย (มานพ พลไพรินทร์, 2531 : 1) พระสงฆ์ต้องเรียนรู้ให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคม ถ้าพระสงฆ์ไม่เท่าทันสังคม ย่อมไม่สามารถทำประโยชน์ที่แท้จริงแก่สังคมสมตามพุทธเจตนา และอาจตกเป็นเหยื่อของสังคม พระพุทธศาสนาก็หมดศักดิ์ศรีหมดศักยภาพ และถึงการเสื่อมอย่างรวดเร็ว (ประเวศ วะสี, 2539 : 72) สถานการณ์พระพุทธศาสนาในเมืองไทยปัจจุบัน จำเป็นต้องได้รับการปรับปรุงให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม แต่ต้องไม่ทำให้วิถีชีวิตตามหลักพรหมจรรย์ในพระพุทธศาสนาต้องสูญเสียไป พระสงฆ์ในสายตาประชาชนทั่วไป อยู่ในอาการที่อาจกล่าวได้ว่าเสื่อมถอย ถึงกับใช้คำว่า “วิกฤตศรัทธา กาฬกาฬสังคม หรืออื่นๆ” เหล่านี้เป็นสิ่งที่บอกเหตุว่าเป็นปัญหาในการบริหารปกครองคณะสงฆ์ ที่พระสังฆาธิการทุกๆ ระดับประสบอยู่ เช่น พระภิกษุสามเณรในปกครองทำผิดพระธรรมวินัยมากยิ่งขึ้น ทั้งกรณีความสัมพันธ์ระหว่างพระกับสตรี พระกับประชาชนในแต่ละชุมชน การวางตนที่ไม่เหมาะสมของพระ ขาดสันโดษ ขาดการสำรวม ทำให้ภาพพจน์ของพระศาสนาหมัวหมองไปด้วย วัดหลายแห่งเน้นพัฒนาด้านอาคารสถานที่ มากกว่าพัฒนาเพื่อมุ่งประโยชน์ต่อการศึกษาอบรมพระภิกษุสามเณร หรือการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของประชาชนในแต่ละชุมชน ไม่สามารถเป็นที่พึ่งทางการศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมของพระศาสนาได้ (ไพโรธ เลิศพิริยกุล, 2539 : 5) อีกประการหนึ่งคือการบริหารกิจการพระศาสนาเป็นเรื่องของพระสังฆาธิการแต่ละระดับเท่านั้น ไม่มีการกระจายงานทำให้ไม่มีพลังพอที่จะทำงานได้ทุกด้านทำให้เกิดความบกพร่องในการดำเนินงานได้ง่าย สมาชิกในพระศาสนาและประชาชนขาดความเป็นเจ้าของพระศาสนา การทุ่มเทเพื่อการพัฒนาพระศาสนาและชุมชนจึงไม่เต็มที่มีความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับประชาชนก็ไม่สมบูรณ์ตามหลักการที่จะช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และพระสงฆ์จำนวนไม่น้อยบวชแล้วมิได้ศึกษา มิได้เผยแผ่ธรรมแก่ประชาชน ประชาชนก็ปฏิบัติต่อพระสงฆ์ไม่ถูกทางสังคมและพระพุทธศาสนาจึงเกิดปัญหา เกิดความไม่จริงใจในการนับถือศาสนาทั้งหมดนี้เป็นปัญหาโดยรวมที่เกิดจากการบริหารงานคณะสงฆ์ (พระราชปริยัติโมลี (ไพบูลย์ วิบูล), 2554 : 3)

ดังนั้น เมื่อสถานการณ์โลกเปลี่ยนแปลงไป พระสังฆาธิการต้องปรับตัวตาม การนำหลักการบริหารกิจการคณะสงฆ์จะต้องมีการใช้ในเชิงรุกและมีการขับเคลื่อนให้เกิดผลเป็นรูปธรรม เพื่อให้ทุกภาคส่วนทางสังคมเห็นความสำคัญของกิจการงานด้านพระพุทธศาสนา ทั้งด้านการปกครอง การศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ สาธารณูปการ และสาธารณสงเคราะห์ต่างๆ เพื่อให้พระพุทธศาสนาอยู่ควบคู่กับสังคมโลกได้อย่างยาวนานและมั่นคง

หลักการบริหารงาน

คำว่า “การบริหาร” ตรงกับภาษาอังกฤษว่า **Administration** และยังมีคำในภาษาอังกฤษอีกคำที่ใช้แทนกัน คือ **Management** ซึ่งมีความหมายแคบลงไปเป็นเพียงการจัดการ ผู้บริหารงานองค์กร หน่วยงานใด หน่วยงานหนึ่งเท่านั้น คำว่า การบริหารนั้น มีรากศัพท์มาจากภาษาละติน “**Administrare**” ซึ่งหมายถึง “ช่วยเหลือ” (assist) หรือ “อำนวยความสะดวก” (direct) (พระอธิการผจญ อาจาโร (ทนันจง), 2553 : 6) การบริหารงานเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ ซึ่งเป็นสาขาวิชาที่มีการจัดระเบียบอย่างมีระบบ กล่าวคือ มีหลักการ กฎเกณฑ์และทฤษฎีที่เชื่อถือได้อันเกิดจากการค้นคว้าเชิงวิทยาศาสตร์เพื่อประโยชน์ในการบริหารงาน โดยลักษณะเช่นนี้การบริหารงานจึงเป็นศาสตร์ทางสังคม ที่อยู่ในกลุ่มเดียวกับวิชาจิตวิทยา สังคมวิทยาและรัฐศาสตร์ แต่ถ้าพิจารณาการบริหารงานในลักษณะของการปฏิบัติที่ต้องอาศัยความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์และทักษะของผู้บริหารงานแต่ละคนที่จะทำงานให้บรรลุเป้าหมายซึ่งเป็นการประยุกต์เอาความรู้ หลักการและทฤษฎีไปปรับใช้ในการปฏิบัติงานเพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์และสิ่งแวดล้อม (จันทร์ธานี สงวนนาม, 2536 : 4)

นอกจากนี้ การบริหารงานจะต้องมีกระบวนการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุจุดหมายขององค์กร โดยอาศัยหน้าที่หลักทางการบริหาร 7 ประการ คือ (วิโรจน์ สารรัตน์, 2546 : 155)

1. การวางแผน (**Planning**) หมายถึง การจัดวางโครงการและแผนปฏิบัติรวมทั้งวิธีปฏิบัติงานไว้ล่วงหน้าเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของหน่วยงาน
2. การจัดองค์การ (**Organizing**) หมายถึง การกำหนดโครงสร้าง อำนาจหน้าที่ การแบ่งส่วนคน และการจัดสายงาน เพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไปได้ตามวัตถุประสงค์
3. การจัดบุคลากร หรือการจัดคนเข้าทำงาน (**Staffing**) หมายถึง การบริหารงานด้านบุคคลอันได้แก่ การจัดอัตรากำลัง การสรรหาและการพัฒนาบุคลากร และการเสริมสร้างบรรยากาศการทำงานที่ดี ควบคุมดูแลปฏิบัติงานในฐานะที่ผู้บริหารเป็นหัวหน้าหน่วยงาน
5. การประสานงาน (**Co-ordinating**) หมายถึง การสานกิจการด้านต่างๆ ของหน่วยงานเพื่อให้เกิดมีการร่วมมือประสานงานที่ดีและดำเนินไปสู่จุดมุ่งหมายปลายทางเดียวกัน
6. การรายงาน (**Reporting**) หมายถึง การรายงานผลการปฏิบัติงานของหน่วยงานเพื่อให้ผู้บริหารและสมาชิกของหน่วยงานได้ทราบความเคลื่อนไหว และความคืบหน้าของกิจการอย่างสม่ำเสมอ
7. การงบประมาณ (**Budgeting**) หมายถึง การจัดทำงบประมาณ การจัดทำบัญชี การใช้จ่ายเงินและการควบคุมตรวจสอบทางการเงินและทรัพย์สิน

การบริหาร จึงเป็นกระบวนการดำเนินงานให้บรรลุตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ โดยการดำเนินงานนั้นเป็นการดำเนินงานร่วมกับผู้อื่น มีกระบวนการทำงานที่เป็นระบบ ซึ่งประกอบด้วย การวางแผน การวินิจฉัย การตัดสินใจและการควบคุมติดตาม

หน้าที่ของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์

การบริหารงานเป็นกิจการที่คณะสงฆ์เป็นกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ 15 (พ.ศ. 2535) ข้อ 5 ได้กล่าวถึง กิจการที่คณะสงฆ์จะต้องปฏิบัติหรือจะต้องถือเป็นธุระหน้าที่ และเป็นภารกิจของพระสังฆาธิการ ซึ่งสามารถ แยกพิจารณาได้ 6 ด้าน ดังนี้

1. การเพื่อความเรียบร้อยดีงามหรือการปกครอง
2. การศาสนศึกษา
3. การศึกษาสงเคราะห์
4. การเผยแผ่พระพุทธศาสนา
5. การสาธารณูปการ
6. การสาธารณสงเคราะห์

วิธีดำเนินงานการทั้ง 6 ให้เป็นไปตามที่กำหนดในระเบียบมหาเถรสมาคม แต่บางการคงเป็นไปตาม จาริต คือ ปฏิบัติตามจาริตที่มีอยู่ (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2554 : 15)

1. การปกครอง หมายถึง การดูแล คຸ້มครอง บริหารความสำคัญ การปกครองของคณะสงฆ์ไทย เป็นการปกครองในระบอบประชาธิปไตยโดยมีสมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายกทรงเป็นประธาน และมีการบังคับบัญชากันไปตามลำดับชั้น นับตั้งแต่ระดับมหาเถรสมาคมลงไปจนถึงเจ้าอาวาส พระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ พ.ศ.2505 แก้ไขปรับปรุง พ.ศ. 2535 ได้ลำดับชั้นการปกครองคณะสงฆ์ไว้ดังนี้

มาตรา 20 คณะสงฆ์ต้องอยู่ภายใต้การปกครองของมหาเถรสมาคม การจัดระเบียบการปกครอง คณะสงฆ์ให้เป็นไปตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายหลักการปกครอง เป็นภารกิจที่วัดโดยพระภิกษุผู้เป็น เจ้าอาวาส หรือเจ้าคณะปกครองดำเนินการสอดส่อง ดูแล รักษาความเรียบร้อยดีงาม เพื่อให้พระภิกษุสามเณร ที่อยู่ในวัด หรือในปกครองปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎ ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง ประกาศของมหาเถรสมาคม หรือพระบัญชาของสมเด็จพระสังฆราช ภารกิจด้านนี้ครอบคลุมถึงการที่พระภิกษุผู้ทำหน้าที่เป็น เจ้าคณะปกครองทุกระดับ นับตั้งแต่ผู้ช่วยเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส เจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะภาค เจ้าคณะใหญ่ (หน) นอกจากนี้ ยังรวมถึงการที่พระภิกษุผู้ทำหน้าที่เป็นพระกรรมวาจาจารย์ เป็นพระอุปัชฌาย์ในการอุปสมบทกุลบุตร

2. การศาสนศึกษา หมายถึง การเล่าเรียน ฝึกฝน และอบรม

ความสำคัญ การศึกษาในทางพระพุทธศาสนา เป็นการศึกษเล่าเรียนพระปริยัติธรรม ทั้งแผนก ธรรมและบาลี นอกจากจะเป็นการศึกษาหลักธรรมคำสั่งสอนแล้ว ยังได้ชื่อว่าเป็นการสืบต่ออายุ พระพุทธศาสนาไว้อีกด้วย โดยเฉพาะการศึกษาภาษาบาลี เพราะถ้าไม่รู้ภาษาบาลีแล้วก็จะไม่มีผู้ใดสามารถรู้ และเข้าใจพระพุทธรวณะในพระไตรปิฎก ถ้าขาดความรู้เรื่องพระไตรปิฎกแล้วพระพุทธศาสนาก็ต้องเสื่อม สูญไปด้วย ด้วยเหตุนี้พระมหากษัตริย์ผู้เป็นศาสนูปถัมภกตั้งแต่โบราณมา จึงทรงทำการทำนุบำรุงสนับสนุน

การเล่าเรียนพระปริยัติธรรม และทรงยกย่อง พระภิกษุสามเณร ที่เรียนรู้พระพุทธวจนะให้มีฐานันดร พระราชทานราชูปการต่างๆ มีนิตยภัต เป็นต้น

หลักการศาสนศึกษา เป็นภารกิจด้านการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ทั้งแผนก ธรรม-บาลี แผนกสามัญศึกษา การอุดมศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่ง ภารกิจด้านนี้ครอบคลุมถึงการที่ พระภิกษุทำหน้าที่เป็นครูสอน เป็นกรรมการตรวจสอบธรรมบาลีสนามหลวงเป็นเลขานุการสอบธรรม-บาลี สนามหลวง เป็นผู้อำนวยความสะดวกหรือเป็นประธานจัดสอบธรรม-บาลีสนามหลวง และเป็นเจ้าสำนักเรียน ในฐานะที่เป็นเจ้าอาวาส นอกจากนี้ยังรวมถึงการส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรมทุกๆ วิธีที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย เช่น มอบทุนการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรที่สอบไล่ได้ จัดตั้งกองทุนเพื่อการศึกษาพระปริยัติธรรม เป็นต้น

3. การเผยแผ่ หมายถึง ทำให้ขยายออกไป ทำให้ขยายกว้างขวางออกไปความสำคัญ การเผยแผ่ คือการทำให้แพร่หลายในลักษณะติดแน่น กระจายไปเช่น เผยแผ่ศาสนา เผยแผ่ธรรม องค์การเผยแผ่ ส่วนคำว่า เผยแพร่ ใช้ในความหมายว่า ประกาศ โฆษณา ทำให้แพร่หลาย ในลักษณะกระจายให้เป็นรูปธรรมหรือให้ สัมผัสได้ทางตา หู เป็นต้น

หลักการเผยแผ่ เป็นภารกิจด้านการดำเนินการประกาศพระพุทธศาสนาให้ประชาชนได้รับทราบ ในทุกๆ วิธี ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมแล้วน้อมนำไป ปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ได้แก่ การเทศนา การปาฐกถาในโอกาสและสถานที่ต่างๆ ทั้งในวัดและนอกวัด การ บรรยายธรรมทั้งทางวิทยุและโทรทัศน์ การเผยแผ่ธรรมด้วยสื่อต่างๆ เช่น หนังสือ หนังสือพิมพ์หรือวิทยุทัศน์ ภารกิจด้านนี้ครอบคลุมถึงการที่วัดหรือพระภิกษุจัดกิจกรรมต่างๆ ขึ้นในวัด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการเผยแผ่ ธรรมหรือต้องการให้ประชาชนเข้าวัดปฏิบัติธรรมหรือมุ่งเน้นสืบสานวัฒนธรรมไทยที่ได้รับอิทธิพลมาจากหลัก พระพุทธศาสนา เช่นการจัดงานเทศน์มหาชาติ การจัดงานในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา การจัดงานในวันที่ กำหนดเป็นวันสำคัญของไทย (วันขึ้นปีใหม่ วันสงกรานต์ เป็นต้น) การจัดโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดู ร้อน การจัดโครงการบวชนกขัมมจารีณี (ชีพราหมณ์) การจัดอุปสมบทหมู่หรือจัดให้มีการปฏิบัติธรรมเฉลิม พระเกียรติเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ การจัดพิธีแสดงตนเป็น พุทธมามกะ การจัดให้มีการแสดงธรรมในวันธรรมสวนะ (วันพระ) การจัดส่งพระภิกษุไปสอนศีลธรรมแก่นักเรียนตามโรงเรียนต่าง ๆ นอกจากนี้ยังมีการเผยแผ่ธรรมที่คณะสงฆ์ ร่วมกับสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติจัดให้ดำเนินการในรูปแบบต่าง ๆ อาทิ หน่วยอบรมประชาชน ประจำตำบล (อ.ป.ต.), การอบรมจริยธรรมนักเรียน ข้าราชการ และประชาชน, การส่งเสริมหน่วยเผยแผ่ ศีลธรรมและการส่งเสริมหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์ เช่น โครงการอุทยานการศึกษาในวัด โครงการ สอนสมุนไพรในวัด โครงการวัดพัฒนาตัวอย่าง เป็นต้น

4. การสาธารณูปการ หมายถึง การก่อสร้าง การบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสถานภายในวัด

ความสำคัญ การสาธารณูปการโดยรวม หมายถึง การพัฒนาวัดในด้านวัตถุทุกอย่างไม่เฉพาะแต่ศาสนสถานเท่านั้นหากรวมไปถึงการทำวัดให้สะอาด รมรื่น สะดวก สบาย การทำถนนทางเดินในวัดและการตกแต่งวัดให้ดูสวยงามสบายตาแก่ผู้พบเห็น นอกจากนี้ การสาธารณูปการเป็นงานประจำของเจ้าอาวาสอย่างหนึ่งซึ่งถือว่าเป็นหน้าที่ที่จะต้องทำ ทั้งนี้ เพื่อสร้างสิ่งที่เป็น รักษาสิ่งที่มีอยู่แล้วไว้และซ่อมแซมสิ่งที่ชำรุดทรุดโทรมให้คงสภาพไว้เพื่อประโยชน์แก่ชุมชนและพระสงฆ์ภายในวัด ในการนี้ให้รวมถึงการดูแลรักษาศาสนสมบัติของพระพุทธศาสนาที่เป็นสมบัติส่วนรวมของสงฆ์มิใช่สมบัติส่วนตัวของผู้ใดผู้หนึ่ง โดยเฉพาะมีพระพุทธานุญาตให้สงฆ์ช่วยกันดูแลรักษา เช่น ให้ตั้งพระภิกษุทำหน้าที่ดูแลรักษาวัสดุสิ่งของของสงฆ์ ซึ่งเรียกว่า “ภัณฑาคาริก” โดยเฉพาะศาสนสมบัติ แบ่งเป็น 2 อย่าง คือ

ศาสนสมบัติวัด คือ ทรัพย์สินของวัดใดวัดหนึ่ง เป็นหน้าที่ของสงฆ์ในวัดนั้น ซึ่งมีเจ้าอาวาส เป็นต้นช่วยกันดูแล รักษา ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย

ศาสนสมบัติกลาง คือ ทรัพย์สินอันมิใช่เป็นศาสนสมบัติวัด แต่เป็นของสงฆ์ส่วนกลาง เช่น ที่ดินและผลประโยชน์วัดร้าง ทรัพย์สินที่มีผู้ยกให้สงฆ์ส่วนกลาง ศาสนสมบัติกลาง เป็นหน้าที่ของผู้ปกครองสงฆ์ระดับสูงสุดดูแลรักษา ทั้งนี้ การจัดการศาสนสมบัติภายในวัด จะต้องยึดหลักให้ถูกต้องตามกฎหมาย พระธรรมวินัย มติมหาเถรสมาคมและจะต้องไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ประชาชนโดยทั่วไปหากไม่จำเป็น

หลักการดำเนินการสาธารณูปการ เป็นภารกิจที่วัดหรือพระภิกษุดำเนินการเกี่ยวกับการพัฒนาวัดด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม การบูรณปฏิสังขรณ์ในเขตพุทธาวาส และเขตสังฆาวาส หรือกล่าวง่าย ๆ ก็คือ ภารกิจการก่อสร้าง การซ่อมแซม การจัดให้มีการบำรุงดูแลรักษาถาวรวัตถุหรือสาธารณสมบัติของวัด เช่น การสร้างอุโบสถ วิหาร อาคารเรียน ศาลาการเปรียญ หอธรรม กุฏิ เมรุ การจัดการศาสนสมบัติให้เป็นไปด้วยดี การจัดทำบัญชีเสนาสนะและศาสนสมบัติของวัด เป็นต้น

5. การศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การให้การสงเคราะห์ด้านการฝึกฝน อบรมแก่ประชาชน

ความสำคัญ การศึกษาสงเคราะห์เป็นการจัดการศึกษาที่วัด คณะสงฆ์ดำเนินการขึ้น เพื่อสนองต่อนโยบายของภาครัฐ ในอันที่จะส่งเสริมให้ประชาชน เยาวชน ได้รับการศึกษา

หลักการการศึกษาสงเคราะห์ เป็นภารกิจด้านการดำเนินการจัดการศึกษาที่เน้นการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมแก่เด็กและเยาวชนให้มีความรู้ความเข้าใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อสามารถดำรงตนและดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุขและเป็นพลเมืองที่มีความรู้คู่คุณธรรมของประเทศ โดยมีความมุ่งหมาย 4 ลักษณะ คือ

5.1 การจัดการศึกษาเป็นโรงเรียนตามแผนการศึกษาแห่งชาติ โดยมุ่งให้ พระภิกษุสามเณร นักเรียนได้ศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม ได้แก่ โรงเรียนราษฎร์การกุศลของวัด ศูนย์การเรียนรู้ศีลธรรมในวัด (ศูนย์

ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์เดิม หรือวันหยุดอื่น ๆ) ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด วิทยาลัยและมหาวิทยาลัยสงฆ์

5.2 การสงเคราะห์ให้เด็กและประชาชนได้รับการศึกษาในสถานศึกษาของรัฐหรือเอกชน ตามแผนการศึกษาแห่งชาติ เช่น การเป็นผู้นำในการตั้งโรงเรียนในชนบทที่ตั้งวัด การให้สร้างสถานศึกษาในบริเวณวัด การให้ใช้หรือให้เช่าที่ดินวัดหรือที่ธรณีสงฆ์ในการสร้างสถานศึกษาของรัฐหรือท้องถิ่น การเป็นผู้อุปการะโรงเรียนต่าง ๆ การให้ความอุปถัมภ์แก่เด็กวัด

5.3 การสอนศีลธรรมแก่นักเรียน นักศึกษาในระบบโรงเรียนตามแผนการศึกษาชาติ เช่น การสอนธรรมศึกษา การสอนศีลธรรม หน่วยงานพระธรรมทูต และหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล ในการเผยแพร่ศีลธรรมในโรงเรียนและสถานศึกษาต่าง ๆ

5.4 การสงเคราะห์เกื้อกูลแก่การศึกษา สถาบันการศึกษา หรือบุคลากรทางการศึกษา เช่น มอบทุนการศึกษา มอบอุปกรณ์การศึกษา ฯลฯ ภารกิจด้านนี้ ครอบคลุมถึงการที่พระภิกษุผู้เป็นเจ้าอาวาสได้บริจาคทุนทรัพย์ส่วนตัวเพื่อการศึกษาแก่เด็กในระบบโรงเรียนของรัฐหรือของเอกชน สร้างหรือซ่อมแซมอาคารสถานศึกษา หรือการดำเนินการใด ๆ ของพระภิกษุที่มีความสามารถโดยไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยที่เป็นไปเพื่อการส่งเสริมการศึกษาแก่เด็กและเยาวชนที่อยู่ในวัยเรียน จัดว่าเป็นภารกิจด้านการศึกษาสงเคราะห์ทั้งสิ้น

6. การสาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การช่วยเหลือเพื่อประชาชนทั่วไป

ความสำคัญ การสาธารณสงเคราะห์นอกจากเป็นการให้ความช่วยเหลือประชาชน ผู้ยากไร้และประสบภัยแล้ว ยังหมายรวมถึงการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารทางราชการ เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ การฝึกอาชีพแก่ประชาชน การให้ใช้สถานที่วัดสำหรับดำเนินกิจกรรมเพื่อประโยชน์ส่วนรวม

หลักการสาธารณสงเคราะห์ เป็นภารกิจที่วัดหรือพระภิกษุสงฆ์ดำเนินการช่วยเหลือสังคมในรูปแบบต่าง ๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย ทั้งนี้ โดยมุ่งเน้นเพื่อประโยชน์และความสุขแก่ประชาชนเป็นสำคัญ ได้แก่ การสงเคราะห์พระภิกษุสามเณร และวัดที่ประสบภัยและขาดแคลนการให้วัดเป็นสถานที่ประกอบกรุกุลเกี่ยวกับเรื่องเกิด แก่ เจ็บ ตาย เช่น การสวดศพ การเผาศพการทำบุญอุทิศ การถวายสังฆทาน เป็นต้น การให้วัดเป็นสถานที่จัดฝึกอบรมประชาชนด้านอาชีพต่าง ๆ การสงเคราะห์ผู้ป่วยโรคร้ายหรือผู้ป่วยยากไร้ การจัดให้มีโรงทาน การบริจาคทรัพย์ส่วนตัวหรือชักชวนญาติโยมบริจาคทรัพย์จัดสร้างโรงพยาบาล การให้ความรู้ข่าวสารแก่ชุมชนด้านต่าง ๆ เช่น การศึกษา การสาธารณสุขมูลฐาน การปกครอง การช่วยเหลือผู้ประสบภัยหรือการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ เป็นต้น (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2554 : 4-8)

การปรับตัวของสังฆาธิการกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในศตวรรษที่ 21

จากเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก ทำให้บริบทหลายด้านในทางพระพุทธศาสนาต้องแปรเปลี่ยนไป วิถีชีวิต การปฏิบัติของพระสงฆ์หรือพระสังฆาธิการจะขับเคลื่อนในรูปแบบเดิมไม่ได้ ต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์โลก ดังที่พระพุทธศาสนเจ้าได้กล่าวไว้ว่า พระพุทธศาสนาจะดำรงคงอยู่ในยุคพระโคตมพุทธเจ้าได้ 5,000 ปี แต่หากพระสังฆาธิการมีการปรับตัว บูรณาการหลักการบริหารที่เป็นแนวทางพระพุทธเจ้าและศาสตร์สมัยใหม่ อาจจะทำให้พระพุทธศาสนาดำรงคงอยู่ได้มากกว่า 5,000 ปีก็เป็นไปได้ ดังที่ทฤษฎีภูเขาน้ำแข็งของสเปนเซอร์ (Spencer, 1993 : 65) ได้กล่าวถึง สมรรถนะที่มีความสัมพันธ์กับผลการปฏิบัติงาน 5 ประการ อันเป็นการพัฒนาสมรรถนะที่นิยมศึกษาหารูปแบบการพัฒนองค์กรซึ่งสามารถบูรณาการเพื่อหารูปแบบการพัฒนาสมรรถนะของพระสงฆ์ในจังหวัดสุรินทร์ได้ คือ 1) แรงจูงใจ (Motive) คือ สิ่งที่พระสงฆ์คิดหรือต้องการอย่างแท้จริงซึ่งจะเป็นแรงขับเคลื่อนในการกำหนดทิศทางหรือการเลือกของพระสงฆ์เพื่อแสดงออกถึงพฤติกรรมหรือการตอบสนองต่อเป้าหมายในการพัฒนาองค์กรสงฆ์ 2) คุณลักษณะส่วนบุคคล (Trait) คือคุณลักษณะทางกายภาพของพระสงฆ์และรวมถึงการตอบสนองของพระสงฆ์ต่อข้อมูลหรือภาวะการพัฒนองค์กรสงฆ์ 3) แนวคิดของตนเอง (Self-concept) คือ เรื่องที่เกี่ยวกับทัศนคติ (Attitude) ค่านิยม (Value) และภาพลักษณ์ของพระสงฆ์ที่มีต่อตนเอง (Self-image) ซึ่งจะเป็นแรงจูงใจที่ทำให้เกิดพฤติกรรมและทำให้สามารถทำนายพฤติกรรมของพระสงฆ์ต่อข้อมูลหรือภาวะการพัฒนองค์กรสงฆ์ 4) ความรู้ (Knowledge) คือ ขอบเขตของข้อมูลหรือเนื้อหาเฉพาะด้านที่พระสงฆ์รูปใดรูปหนึ่งได้ศึกษาตามหลักปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ โดยใช้กระบวนการไตรสิกขา 5) ทักษะ (Skill) คือ ความสามารถในการปฏิบัติงานทั้งที่เกี่ยวข้องกับด้านกายภาพการใช้ความคิด และจิตใจของพระสงฆ์ในระดับที่สามารถคิด วิเคราะห์ ใช้ความรู้กำหนดเหตุผลหรือการวางแผนในการจัดการองค์กรสงฆ์ ฉะนั้น แนวทางการปรับตัวของสังฆาธิการกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในศตวรรษที่ 21 ต้องดำเนินการประยุกต์หลักการและแนวทางของพระพุทธเจ้า รวมถึงการนำหลักแนวคิด ทฤษฎีทางการบริหารที่เป็นศาสตร์สมัยใหม่เข้ามาบูรณาการ ให้พระสังฆาธิการได้นำไปปฏิบัติ ดังนี้

การปรับตัวของสังฆาธิการกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในศตวรรษที่ 21 ทางผู้เขียนขอยกพุทธพจน์ของพระพุทธองค์ที่ทรงกำหนดคุณลักษณะของผู้จะทำหน้าที่บริหาร 7 ประการ ในในทศตปิยปาถกสูตร (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 34-39) ดังนี้

1. จกขุมา หมายถึง พระสังฆาธิการต้องมีปัญญามองการณ์ไกล ต้องเป็นผู้ฉลาดสามารถในการวางแผนและฉลาดในการใช้คนคุณลักษณะข้อนี้ตรงกับภาษาอังกฤษว่า **Conceptual Skill**
2. วิฐุโร หมายถึง พระสังฆาธิการต้องเป็นผู้มีความสามารถในการจัดการธุระต่าง ๆ หรือกิจการทั้งปวงได้ดีมีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ข้อนี้ตรงกับคำว่า **Technical Skill**

3. นิสสยสมปนโน หมายถึง พระสังฆาธิการต้องเป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์ดีกับเพื่อนร่วมงาน และบุคคลอื่น ซึ่งเป็นทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ ข้อนี้ตรงกับคำว่า **Human Relation Skill**คุณลักษณะทั้ง 3 ประการนี้มีความสำคัญมากน้อยต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับระดับความแตกต่างของนักบริหารถ้าเป็นนักบริหารระดับสูงต้องรับผิดชอบในการวางแผนแลควบคุมคนเป็นจำนวนมาก คุณลักษณะข้อที่ 1 (จกขุมา) และข้อที่ 3 (นิสสยสมปนโน) สำคัญมาก ส่วนข้อที่ 2 (วิฐโร) มีความสำคัญน้อยลงมา เพราะผู้บริหารระดับสูงสามารถมอบหมายงานด้านเทคนิค หรือวิชาการให้ผู้ร่วมงานไปดำเนินการแทนได้ตามความสามารถและความเหมาะสมของผู้นั้นสำหรับผู้บริหารระดับกลาง คุณลักษณะทั้ง 3 ข้อ (จกขุมา วิฐโรและนิสสยสมปนโน) มีความสำคัญเท่า ๆ กัน กล่าวคือผู้บริหารระดับกลางจะต้องมีความชำนาญเฉพาะด้าน และมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อผู้ร่วมงาน ในขณะเดียวกันก็ต้องมีปัญหาที่จะมองการณ์ไกลหรือการวางแผนงานในอนาคตและวางแผนตัวเองเพื่อที่จะเป็นผู้บริหารระดับสูงต่อไปสำหรับผู้บริหารระดับต้น จะต้องเป็นผู้มีคุณลักษณะข้อ 2 (วิฐโร) และข้อ 3 (นิสสยสมปนโน) เพราะต้องลงมือปฏิบัติงานร่วมกับผู้ร่วมงานหรือทีมงานอย่างใกล้ชิด แต่อย่างไรก็ตาม ผู้บริหารระดับต้นจำเป็นต้องพัฒนาคุณลักษณะข้อ 1 (จกขุมา) ไปด้วย ก็คือ การพัฒนาปัญญาเพื่อเตรียมพร้อมเลื่อนขั้นสู่ตำแหน่งผู้บริหารระดับกลางต่อไปจากคุณลักษณะและทักษะของผู้บริหารระดับต่าง ๆ ตามที่ได้กล่าวถึงนั้น

ประการเหล่านี้เป็นแนวทางขั้นพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับพระสังฆาธิการโดยตรง เนื่องจากเป็นแนวทางที่พระพุทธเจ้าวางไว้ พระสังฆาธิการควรนำมาปรับใช้ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ 6 ด้าน เป็นการบูรณาการแนวทางดังกล่าวให้เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบัน

นอกจากนี้ เพื่อให้การบริหารกิจการคณะสงฆ์มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล ครอบคลุมทั้ง 6 ด้าน และพระสังฆาธิการนำขับเคลื่อนได้อย่างต่อเนื่อง คือ ด้านการปกครอง ด้านศาสนศึกษา ด้านการศึกษา สงเคราะห์ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านสาธารณูปการ และด้านสาธารณสงเคราะห์ อันจะช่วยให้ได้ภาพรวมของบทบาทพระสังฆาธิการต่อการบริหารงานคณะสงฆ์ในศตวรรษที่ 21 เป็นเชิงรุกมากขึ้น ซึ่งพระสังฆาธิการเป็นตัวจักรสำคัญในการบริหารงานคณะสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพ เป็นศูนย์รวมจิตใจ เป็นผู้นำที่มีอิทธิพลในด้านการจูงใจ และการยอมรับทั้งภายในและภายนอกองค์กร ซึ่งผลจากการวิจัยจะช่วยให้ทราบถึงบทบาทที่ส่งผลและเอื้อต่อการปฏิบัติงานด้านการบริหารงานคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการให้มีประสิทธิภาพ และเพื่อนำไปใช้เป็นข้อมูล ในการปรับปรุงแก้ไข และเป็นแนวทางยุทธศาสตร์ขององค์กรสงฆ์เพื่อจรรโลงพระพุทธศาสนาให้อยู่คู่กับสังคมสืบไป (พระราชปริยัติโมลี (ไพฑูริย์ วิบุโล), 2554 : 4) โดยทฤษฎีทางการบริหารที่ผู้เขียนพิจารณาเห็นว่าควรนำมาใช้ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ คือ “POSDCORB” ของ ลูเธอร์ กุลิก และลินดัล เออร์วิก (Luther H. Gulick & Lyndall Urwick) ได้นำหลักการบริหารจัดการของฟาโยลมาปรับปรุงประยุกต์กับการบริหารราชการ โดยนำเสนอกระบวนการบริหารงาน 7 ประการ ประกอบด้วย

P = Planning หมายถึง การวางแผนเป็นการกำหนดโครงการอย่างกว้าง ๆ ว่าจะทำอะไรบ้าง เพื่ออะไร มีแนวทางปฏิบัติอย่างไร การวางแผนจะต้องทำก่อนการลงมือปฏิบัติ

O = Organizing หมายถึง การจัดการองค์กร กล่าวคือ เป็นการจัดสายงานแบ่งแยกอำนาจการบริหารให้ผู้ปฏิบัติงานทราบบทบาทหน้าที่ของแต่ละคน เพื่อจะได้ทำงานให้บรรลุวัตถุประสงค์

S = Staffing หมายถึง การจัดหาบุคคล เป็นการบริหารงานด้านบุคลากร ได้แก่ การจัดอัตรากำลัง การสรรหา การพัฒนาบุคลากร การสร้างบรรยากาศการทำงานที่ดี การประเมินผลการทำงาน และการให้พินิจจากงาน

D = Directing หมายถึง การวินิจฉัยสั่งการบอกทิศทางการทำงาน เสนอแนะวิธีการทำงานหลังจากที่ได้วิเคราะห์อย่างรอบคอบแล้วว่าควรทำอะไรบ้าง อย่างไร ไปในทิศทางใด

Co = Coordinating หมายถึง การประสานงาน อันได้แก่ การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานย่อยและบุคคลในตำแหน่งต่าง ๆ ให้สามารถทำงานร่วมกันได้ ซึ่งอาจจะต้องใช้เทคนิคต่าง ๆ เช่น การสื่อสาร การกำหนดระเบียบแบบแผนในการทำงาน เป็นต้น

R = Reporting หมายถึง การรายงาน การทำงานทุกอย่างจะมีการรายงานไปยังผู้บังคับบัญชาเหนือตนขึ้นไปว่าตนเองได้ทำอะไรบ้าง อย่างไร ได้ผลประการใด

B = Budgeting หมายถึง การจัดทำงบประมาณค่าใช้จ่ายให้ถูกต้องเหมาะสมกับกิจกรรม การประยุกต์หลักการตามแนวทางของพระพุทธเจ้ากับทฤษฎีทางการบริหารดังกล่าว ถึงแม้จะเป็นหลักการง่าย ๆ แต่ถ้าทำได้จะได้ผลดีมากต่อการทำงานของคณะสงฆ์ อีกทั้งจะเป็นการรักษาไว้ซึ่งพระพุทธศาสนาให้ดำรงคงอยู่ตราบนานเท่านาน

สรุป

การบริหารกิจการคณะสงฆ์พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 ว่าด้วยเรื่องงานที่พระสังฆาธิการอันพึงกระทำ มี 6 ด้าน ได้แก่ ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการสาธารณสงเคราะห์ และด้านการสาธารณูปการ เป็นภาระหน้าที่โดยตรงของพระสังฆาธิการ ที่จะต้องขับเคลื่อนและดำเนินการ แต่จะดำเนินการอย่างไรให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก จึงจำเป็นต้องประยุกต์หลักการหรือแนวทางของพระพุทธเจ้าซึ่งได้หลักการบริหารไว้อย่างชัดเจน และละมุนละม่อมนำมาใช้ได้ในทุกยุคทุกสมัย และหลักการบริหารที่เป็นศาสตร์สมัยใหม่ เพื่อจะได้นำหลักการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน ไปปฏิบัติได้อย่างรวดเร็วและไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง มีแต่สร้างคุณูปการให้กับพระพุทธศาสนา และจะทำให้พุทธบริษัททั้ง 4 ทั้ง ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ซึ่งถือว่าเป็นหัวใจหลักของพระพุทธศาสนา ให้รู้เท่า เข้าถึง แก่นแท้ของพระพุทธศาสนาและมีเมตตาธรรมเกื้อกูลต่อสัตว์โลกและเพื่อความหลุดพ้นจากแหล่งความทุกข์ นำประโยชน์สุขอย่างสูงสุดมาสู่สังคมไทย

เอกสารอ้างอิง

- กรมการศาสนา. (2540). *คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา.
- กรมการศาสนา. (2542). *คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยพระราชบัญญัติ กฎ ระเบียบและคำสั่งของคณะสงฆ์*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา.
- จันทร์ธานี สงวนนาม. (2536). *หลักการ แนวคิดทฤษฎีและเทคนิคการบริหาร*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ.
- ประเวศ วะสี. (2539). *พระสงฆ์กับการเรียนรู้เท่าทันสังคม*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ.
- พระครูปลัดเกษม ภาทอง และคณะ. (2562). บทบาทของพระสงฆ์กับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ประเทศกัมพูชา ลาว พม่า และไทย. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*. 7 (6), 1662-1676.
- พระราชปริยัติโมลี (ไพฑูริย์ วิบุโล). (2554). *การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของเจ้าอาวาสในเขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสุพรรณบุรี*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ไพโรธ เลิศพิริยกุลม. (2539). *สภาพปัญหาสังคมไทยในยุคโลกาภิวัตน์*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสภाराชภัฏ.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มานพ พลไพรินทร์. (2531). *คู่มือการบริหารกิจการคณะสงฆ์*. กรุงเทพมหานคร: ชูติมาการพิมพ์.
- วีโรจน์ สารรัตน์. (2546). *การบริหารการศึกษา : หลักการ ทฤษฎี หน้าที่ ประเด็นและบทวิเคราะห์*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร: ทิพย์วิสุทธิ.
- สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2554). *คู่มือพระสังฆาธิการ*. สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- สำนักงานเลขาธิการมหาเถรสมาคม. (2542). *คู่มือพระสังฆาธิการและพระวินยาธิการ*. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.
- พระอธิการผจญ อจาโร (ทนันจง). (2553). *ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการบริหารจัดการวัดโดยใช้หลักธรรมาภิบาล: ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอบ้านไธสงจังหวัดลำพูน*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- Spencer and Spencer. (1993). *Competency at Work: Model for Superior Performance*. New York: Wily & Sons.